

Mánáid giella ja ehtalaš ja morálalaš jurddašeapmi

Govva: Disainari / Tanja Sanila

Ulbmil

- Guorahallat makkár oktavuoha lea mánáid ehtalaš jurddašeami ja giellageavaheamis
- Fállat oahpaheaddjestudeanttaide vejolašvuoda searvat dutkandoaimmaide
- Čalmustahttit muitalanárbevieru

Dutkangažaldagat

- Mot vida-čiežajahkásaš mánát dulkojit ja árvoštallet ehtalaš gažaldagaid, ja mot dát árvoštallan bohtá ovdan sin gielas?
- Makkár gielalaš vugiiguin mánát almmuhit eahpesihkarvuoda ja sihkarvuoda?

«Lei go áhčis riehta dahje
boastut suoládit dálkasa?»
«Na boastut, muhto dat soaitá
leat riehta.»

«Dat ii leat riehta go cuvke
láse ja manná sisa.»

Muitalanárbevierru dutkanmateriála coaggimis

Dutkanmateriála čokkiimet ovtta Sámi allaskuvlla oahpaheaddjestudeanttaiguin. Oahpásnuvaimet ovtta muitalanárbevierrui, ja muitaleimmet dasto vurrolaga mánáidgárde- ja skuvlamánáide muitalusaid main ledje iešguđetlágan ehtalaš čuolmmat. Váldomuitalusas lei manná gii buohccái ja dárbbášii dálkasa, ja gean áhčči šattai cuvket rámbuvrri láse ja viežžat dálkasa lobi haga. Muitalanbottuid maŋŋel ságastalaimet mánáiguin muitalusaid birra, earenoamážit ehtalaš čuolmmaid birra mat muitalusain ledje.

«De gal lea riehta jus
guođdá ruđa.»

«Dat lei vehá ortnegis dainna go dat,
dat fertii oainnat viežžat dálkasa.»

Dutkanbohtosat

Mánáid jurddašeami guorahallamis bohtá ovdan ahte 5–7-jahkásaš mánát eai dohkket báljo spiehkastemiid morála njuolggadusain. Mánáin maid mii jearahalaimet, lea seammasullasaš ákkastallanmálle: Dat lea boastut cuvket láse, go ii leat lohpi cuvket láse. Dat lea boastut gáikut rámbuvrriid, go dat lea lobiheapme. Jus váldá dálkasiid lobi haga, de lea suoládeame. Mánát maid muddejit iežaset árvoštallamiid dáinna lágiin: Vaikko vel ii leat ge áibbas riehta gáikut rámbuvrri, de lea goitge ipmirdahtti ahte áhčči suoláda dálkasa go ii leat eará vejolašvuoha go manná dárbbáša dálkasa.

Mánáid giellamateriála čájehii ahte skuvlamánát ja mánáidgárdemánát almmuhedje eahpesihkarvuoda ja sihkarvuoda sullii seamma ollu. Stuorit mánáid gielas ledje gal eambbo ”eahpesihkarvuoda sánit” go unnit mánáid gielas. Go mánát ledje eahpesihkarat juoga mas, de sii dadje ahte juoga *sáhtá* dahje *soaitá* leat juoga ládje. Sii maiddái *jáhke* juoidá go eai lean sihkarat. Eará sánit main bođii ovdan eahpesihkarvuoha, ledje *ama*, *kanskje*, *sihkkarit* ja *várra*. Go ledje sihkarat muhtun áššis, de atne earenoamážit *gal*-sáni.

Proševtta namma
Epistemalaš modalitehta
máná ehtalaš ja morálalaš
árvoštallamis

Prošekt bargit
Johanna Johansen Ijäs
Nils Oskal
Pigga Keskitalo
Ánte Mihkkal Gaup

Prošektaáigodat
1.1.2019–31.12.2021

Almmuheamit
Gaup, Á. M. Duottargonagas ja reanga. – *YouTube*.

Ijäs, J. J. Mii lea modalitehta ja mot mánát dan almmuhit? – *Sámis* 31/2020.

Ijäs, J. J. & Keskitalo, P. & Oskal, N. & Gaup, Á. M. (doaimm.), *Muital fall! Ofelaš mánáid giella ja jurddašeami ovddideapmái*.

Keskitalo, P. Muitalusaid vuodul ságastallat mánáiguin – vejolašvuodat ja hástalusat. – *Sámis* 30/2019.